

УДК 336.71

М. Ю. Соколова,

начальник відділу фінансового моніторингу, філії «Головне управління ПАТ Промінвестбанк в Донецькій області»

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМ БОРотьБИ З ВІДМИВАННЯМ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИМ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНИХ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Анотація. Досліджується система організації фінансового моніторингу фінансових операцій з використанням міжнародних платіжних карток в банківській сфері. Розглядаються найбільш ризикові фінансові операції з точки зору використання з метою відмивання доходів. Пропонується заходи зниження ризиків використання платіжних карток з метою легалізації коштів.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, відмивання коштів, система фінансового моніторингу, банківська сфера, міжнародні платіжні системи, карткові рахунки, легалізація.

Abstract. The system of organization of the financial monitoring of the financial transactions using international payment cards in the banking sector is studying. The most risky financial transactions in terms of use with the purpose of the money laundering are considering. Measures for the reduction of the risks of use of the payment cards with the purpose of the money laundering are proposing.

Key words: financial monitoring, money laundering, financial monitoring system, banking sector, international payment systems, card accounts, legalization.

Постановка проблеми. Як свідчить міжнародний досвід, в останні роки велику популярність в зв'язку із зручністю використання набули сучасні платіжні технології: платіжні картки, система Internet, мобільні платежі тощо. Однак саме ці інструменти є дуже вразливими до їх використання з метою відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. Особливо це стосується платіжних карток (особливо міжнародних), які досить легко використати з метою легалізації коштів. Це пов'язано з особливостями їх емісії, використанням та бухгалтерського обліку фінансових операцій за картковими рахунками:

- платіжні картки є непрозорими при перевезенні за митну територію України, тобто відсутній механізм перевірки дійсності задекларованих грошових коштів, наявних на картковому рахунку держателя платіжної картки;
- утруднений моніторинг руху коштів на карткових рахунках фізичних осіб в банках-емітентах при великих обсягах емітованих карток. Це пов'язано з веденням аналітичного обліку операцій за картрахунками в окремій підсистемі;
- при проведенні безготівкових розрахунків в торгівельних організаціях підтвердження особи держателя платіжної картки здійснюється лише на підставі перевірки відповідності підпису на квитанції або сліпі зразку підпису на картці (або введення ПІН-коду) без проведення ідентифікації;
- тощо.

Дослідження та аналіз фінансових операцій по карткових рахунках є складовою частиною системи фінансового моніторингу в банку. Недостатня увага до цієї проблеми може привести до використання банку з метою відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, що в свою чергу підвищує відповідні банківські ризики та заподіє певні збитки. Це обумовлює актуальність проблеми підвищення якості та вдосконалення процесу дослідження таких операцій в банківських установах.

Держфінмоніторинг в своїх Типологіях легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в 2005-2006 роках, описує злочинні схеми з використанням платіжних карток. Однак тут здебільше висвітлюються питання, пов'язані з шахрайством в сфері обігу платіжних карток. В основному це стосується крадіжок коштів з платіжних карток за допомогою несанкціонованого доступу до карткового рахунку, крадіжок карток, використання втрачених карток, одержання реквізитів карток з метою подальшого використання інформації для розрахунків через Internet.

Однак, як показує практика аналізу фінансових операцій за рахунками платіжних карток, в останній час ці платіжні інструменти використовуються значно ширше, а саме:

- з метою конвертації безготівкових коштів у готівку;
- ухилення від оподаткування;
- дача хабара;

- тощо.

Все це може бути ланками в загальних схемах відмивання коштів, виявлення яких потребує ретельного аналізу руху коштів на картрахунках. Організація даного процесу повинна враховувати ризики певного кола фінансових операцій. Аналіз практики дослідження фінансових операцій за картковими рахунками показує, що з точки зору можливого зв'язку з відмиванням коштів найбільш розповсюдженими є наступні схеми:

1. Клієнт отримує в банку особисту платіжну картку. На протязі короткого періоду платіжна картка поповнюється різними фізичними особами в різних містах країни готівковими коштами в незначних сумах, але загальна сума досягає кількох десятків тисяч гривень. Акумуляовані таким чином кошти далі переводяться держателем, або іншою особою, якій держатель передає картку, в готівку через мережу банкоматів або в касі банку.
2. На протязі одного-двох операційних днів особиста платіжна картка поповнюється різними особами готівковими коштами. Сума кожного поповнення не перевищує 50 тисяч гривень, але загальна сума перевищує даний поріг. Далі кошти використовуються держателем картки.
3. Особиста платіжна картка поповнюється готівковими коштами третьою особою, яка не має ніяких родинних відносин з держателем картки, на значну суму, яка потім використовується держателем. Особливо це стосується випадків, коли поповнення здійснюється в іншому місті, ніж де знаходиться держатель. Така ситуація легко відслідковується аналізом руху коштів по картрахунку, де відображається місто здійснення операцій.
4. Декілька суб'єктів підприємницької діяльності відкривають карткові рахунки та отримують особисті платіжні картки. Далі на ці платіжні картки зараховуються безготівкові кошти від однієї юридичної особи за різні послуги. Отримані кошти переводяться в готівку. Особливо це стосується випадків, коли відкриття таких картрахунків здійснюється однією особою – представником даних СПД. В даних випадках найчастіше така особа є працівником юридичної особи, яка потім зараховує на картки безготівкові кошти. Такі випадки не стосуються зарплатних проектів.
5. Юридична особа поповнює безготівковими коштами платіжні картки одного, декількох або багатьох фізичних осіб з призначенням платежу «фінансова допомога» на значну загальну суму, які далі переводяться різними способами у готівку.

На підставі досліджених прикладів можна зробити висновок, що до найбільш ризикових фінансових операцій з точки зору їх можливого зв'язку з процесами відмивання можна віднести наступні:

- поповнення картрахунку третьою особою;
- надходження на картрахунок безготівкових коштів, які потім знімаються готівкою;
- значна кількість операцій поповнення рахунку протягом короткого періоду в різних містах;
- надходження на картрахунки різних фізичних осіб безготівкових коштів від однієї юридичної особи, які далі переводяться в готівку.

З метою зниження ризиків використання платіжних карток з метою легалізації коштів та виявлення таких фінансових операцій за платіжними картками, які можуть бути пов'язані з легалізацією, пропонуються застосовувати наступні заходи.

1. При проведенні операцій з поповнення готівкою платіжної картки встановлювати особу, яка здійснює операцію. При виявленні, що така особа не є держателем платіжної картки, необхідно проводити її повну ідентифікацію з витребуванням джерел походження коштів та мети поповнення. При проведенні таких операцій на значні суми (більше 80 тисяч гривень) витребувати документальне підтвердження джерел походження коштів.
2. При знятті готівки з картрахунків на суму, що перевищує 50 тисяч грн за місяць, необхідно проводити аналіз надходжень на встановлення джерел походження коштів та їх відповідність фінансовому стану держателя картки.
3. При надходженні на картковий рахунок безготівкових коштів на суму, що перевищує 50 тисяч грн за місяць, необхідно проводити аналіз надходжень на встановлення джерел походження коштів та їх відповідність фінансовому стану держателя картки шляхом встановлення контрагентів, що зараховували кошти, та визначення економічного сенсу зарахувань з документальним підтвердженням їх законності. Такі фінансові схеми можуть застосовуватись з метою конвертації безготівкових коштів у готівку. Крім того, слід аналізувати, чи не порушується в даному випадку режим використання платіжної картки та такі надходження не є доходом від підприємницької діяльності.
4. При проведенні безготівкових списань з картрахунків на суму, що перевищує 50 тисяч грн за місяць, встановлювати джерела походження коштів, які перераховуються та витребувати документальне підтвердження законності списань.

Шляхи встановлення джерел походження коштів та відповідності фінансовому стану клієнта – держателя платіжної картки включають в себе анкетування клієнта, отримання підтверджуючих документів щодо його доходів тощо.

Слід визначити, що такі заходи є надмірно посилюючими. Тому при їх застосуванні слід використовувати принцип зважених ризиків. Тобто такі міри можна не застосовувати, якщо ризик банку не великий, а саме у наступних випадках:

- така операція носить одноразовий характер;
- операція здійснюється на суму, що не перевищує 50 тисяч гривень;
- подібні випадки аналізувались в минулому та було встановлено відсутність їх зв'язку з відмиванням коштів;
- держатель картки або особа, яка здійснює операцію, має ділові стосунки з банком на протязі довгого часу та має позитивну репутацію;
- картка, яка поповнюється, емітована банком іншої системи та не має можливості встановити особу держателя картки.

Всі зазначені випадки сумнівності операцій за картрахунками необхідно реєструвати в реєстрі фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та у разі необхідності надавати інформацію ДКФМ.

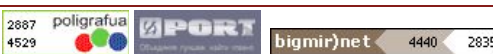
Даний напрямок дослідження є актуальним та має перспективи подальшого розвитку. Деякі недоліки нормативно-правової бази, недостатній рівень автоматизації фінансового моніторингу, недостатня підготовка спеціалістів, а також відсутність практичної методики проведення фінансового моніторингу операцій по картковим рахункам знижують ефективність системи боротьби з доходами незаконного походження. Ці питання потребують подальшого вирішення.

Список використаної літератури.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс]: закон України за станом на 1 серпня 2009 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=249-15>.
2. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 14.05.2003 №124 за станом на 1 серпня 2009 р. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Fin_mon/legal/post_189_2003.pdf.

3. Дмитров С.О. та ін. Фінансовий моніторинг в банку: Навчальний посібник / С.О. Дмитров, В.В. Коваленко, А.В. Єжов, О.М. Бережний; За ред. С.О. Дмитрова, В.В. Коваленко. - Суми: Університетська книга, 2008. - 336с.
4. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом в 2005 - 2006 роках [Електронний ресурс]: затверджено Наказом Держфінмоніторингу України № 265 від 22 грудня 2006 р. / Держ. комітет фінансового моніторингу України. - Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/File/Site_docs/26.12.06/typ_2006.pdf/

Стаття надійшла до редакції 08.08.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"